

Опанасенко Л.А.

викладач кафедри психології
факультету педагогіки та психології
Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ У СТАРШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Починаючи зі старшого шкільного віку, більшість людей починає замислюватися над питанням свідомого вибору свого професійного майбутнього, визначаючи подальший вектор власного життя, пов'язаний, передусім, із певною сферою професійної діяльності та реалізацією у ній особистісного потенціалу [1].

Професійне самовизначення – складний процес, який передбачає виникнення професійних інтересів, спрямованості, намірів, а також розвиток особистості як суб'єкта праці, що значною мірою визначає плин життя людини і формування у неї образу «Я-професіонала». Це складний процес, який полягає у співвідношенні суб'єкта вибору (того, хто вибирає) з об'єктом вибору (що вибирається) [2].

Вивченням феномену професійного самовизначення у старшому шкільному віці займається ціла плеяда науковців, серед яких варто відзначити сучасні дослідження А.В. Алексєєвої, О.І. Вітківської, Н.О. Гончарової, О.М. Кокуна, О.В. Мазяр, О.Р. Малхазова тощо. Сьогодні в науці накопичено значний обсяг наукових робіт, що розкривають соціально-психологічні особливості професійного самовизначення, проте культурологічні аспекти даного процесу досліджено недостатньо.

Професійне самовизначення старшокласників відображає ступінь суб'єктивних мрій, котрі ґрунтуються на оцінці власних ресурсних можливостей, культурних цінності середовища, у якому виховується учень. Це складний процес розвитку стійкого інтересу до певного виду професійної діяльності, а також формування ціннісних орієнтирів, пов'язаних з нею. Він передбачає розширення у старшокласників профорієнтаційного кругозору, подолання різноманітних протиріч і неузгодженостей, пов'язаних з вибором майбутньої професії [3].

Запорукою успішного професійного самовизначення у старшому шкільному віці виступає формування в учнів готовності до здійснення свідомого професійного вибору. Особливості психологічної структури готовності учнів до професійного самовизначення детермінуються специфікою привабливої для старшокласника професійної діяльності, прийняттям основних засад відповідної професійної культури. До основних компонентів готовності учнів до професійного самовизначення відносяться:

1) мотиваційно-ціннісний компонент – проявляється у позитивному ставленні особистості до майбутньої професії; його показником є свідомі мотиви вибору професійної діяльності, чіткі професійні наміри, інтереси, ціннісні орієнтації, що визначають успішність професійної діяльності, векторність подальшої продуктивної самореалізації;

2) когнітивний компонент – знання власних індивідуальних особливостей та профінформаційні знання; його показниками виступає здатність до самоаналізу й аналізу професійної діяльності, а також професійної культури;

3) діяльнісно-практичний компонент – наявність профорієнтаційних умінь і навичок, необхідних для прийняття обґрунтованого та самостійного рішення щодо свого професійного майбутнього, що у певній мірі співвідноситься з культурними вимогами середовища та внутрішніми установками;

4) самооціночний компонент – розвиток самооцінки та усвідомленості ступеня самостійності прийняття рішення щодо майбутньої професії, співвіднесення свого вибору з образом-ідеалом [4].

Потужним чинником, що впливає на формування вищезазначених компонентів готовності особистості до професійного самовизначення виступає культурна атмосфера, у якій розвивається особистість. Під впливом культурної атмосфери молодь засвоює стандарти поведінки та діяльності, визначає особистісно-значущі цінності, що покликані впорядкувати її соціальне життя у професійному майбутньому.

У процесі професійного самовизначення особистість керується ціннісними орієнтаціями відповідно до індивідуального та соціального досвіду, суспільних і особистих потреб та інтересів. Сьогодні термінальні та інструментальні цінності (цінності-цілі та цінності-засоби), які засвоюються особистістю під дією розмаїття сегментів культури, відзначаються наявністю суперечностей між традиційними та новими ціннісними орієнтирами, загальною кризою духовності.

Система ціннісних орієнтацій розкриває змістовну сторону професійної спрямованості особистості старшокласника, здатної знайти своє місце у житті, самовизначитися та реалізувати себе у професії. Вона створює основу для побудови взаємовідносин із навколишнім світом, з іншими людьми, із самим собою. Профореінтаційні орієнтири у даному контексті визначають суть мотивації життєвої активності, спрямованість концепції професійного становлення та основний зміст культури професійного життя [5].

Зауважимо на той факт, що для професійного самовизначення особливого значення набувають цінності пізнання, продуктивного, активного діяльного життя, розвитку, творчості, а також цінність відповідальності, освіченості, самоконтролю, сміливості, твердої волі, ефективності у справах тощо. Важливою тенденцією ціннісних орієнтацій сучасного культурного простору виступає відверта перевага індивідуалізму, особистісних пріоритетів. Доцільно

зауважити на те, що ціннісні орієнтації формуються не випадковим чином, вони є результатом взаємодії загальнокультурного простору й особистості, при цьому їх змістовий компонент є ключовим, а функціональний і поведінковий – підпорядкованими.

Отже, професійне самовизначення старшокласників формується під впливом багатьох чинників, серед яких особливу роль відіграє культурологічний аспект. Завдяки формуванню особистісно-значущих культурних цінностей та пізнанню особливостей певної професійної культури, в учнів старшого шкільного віку розвиваються потужні можливості для професійного успіху у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Вітківська О.І. Професійне самовизначення особистості і практичні аспекти професійної консультації / О.І. Вітківська. – К: Наук. світ, 2001. – 92 с.
2. Гончарова Н.О. Основи професійної орієнтації: навч. посіб. / Н.О. Гончарова. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2010. – 168 с.
3. Євдокимова Н.О., Іванцова Н.Б., Опанасенко Л.А. Психологічні основи професійного консультування / Н.О. Євдокимова, Н.Б. Іванцова, Л.А. Опанасенко – Миколаїв: Іліон. – 384 с.
4. Сидоренко В. К. Структурний аналіз процесу професійного самовизначення особистості / В. К. Сидоренко // Педагогічний альманах. – 2012. – Вип. 16. – С. 6—12.
5. Слюсаревський Н.М. Культурні орієнтації як об'єкт дослідження / Н.М. Слюсаревський // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства: Збірник наукових праць. – Харків: Видавничий центр Харківського Національного університету імені В. Н. Каразіна, 2005. – С.187 – 192.